

2. kapitola

Začiatky a vývoj vysokoškolského vzdelávania v meste do vzniku Pedagogickej fakulty

Korene Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici možno hľadať v súvislostiach s uzákonením vysokoškolského vzdelávania učiteľov 2. stupňa základných škôl (ZŠ), zabezpečujúcich školopovinnosť, predtým meštianskych škôl a po školskej reforme 1948 učiteľov stredných škôl. Tradícia získavať odbornopedagogickú spôsobilosť pre výučbu na základných školách najprv na učiteľských preparandiách, pochádzala ešte z čias monarchie. Ako sme už uviedli, takéto učiteľské prípravky boli aj v Banskej Bystrici. Spôsobilosť vyučovať na meštianskej škole (pôvodne trojročnej, neskôr štvorročnej, na ktorej žiaci absolvovali – alternovali 6.- 8. ročník povinnej školskej dochádzky), sa potom získavala zložením odbornej skúšky, na ktorú sa učiteľ pripravoval samostatne. Tento spôsob získavania učiteľskej kvalifikácie pretrvával až do roku 1946.

2. 1 Prvý krok na ceste k vysokej škole v Banskej Bystrici

Snahy, dať vysokoškolské štúdium všetkým učiteľom, zabezpečujúcim základné vzdelanie (ako ho mali vyučujúci na výberových stredných školách), boli známe už v období prvej ČSR, aktuálnosť nadobudli až v podmienkach povojnového Československa. Počiatočnou etapou tohto zámeru bolo zriadenie pedagogických fakúlt pri všetkých univerzitách v ČSR v roku 1946, zameraných na prípravu učiteľov 2. stupňa ZŠ. Zákon č. 32/46 Zb. novozriadeným pedagogickým fakultám umožňoval vytvoriť si pobočky aj mimo sídiel univerzít. Tak vznikla Pedagogická fakulta pri Slovenskej univerzite v Bratislave s pobočkami v Banskej Bystrici a Košiciach. **Banskobystrická pobočka Pedagogickej fakulty v Bratislave začala pôsobiť v školskom roku 1949/1950.** Nerozvinula sa pre všetky formy štúdia, plnila len funkciu **konzultačného strediska** pre dopĺňujúce a diaľkové štúdium učiteľov. Nevymenovali ani zástupcu dekana a nebol schválený ani navrhovaný interný učiteľský zbor. Ostalo len pri funkcii tajomníka pobočky, ktorú vykonával osvedčený učiteľ a viacročný riaditeľ školy Ondrej Chmelík a po ňom Ľudmila Štolmanová.

Konzultačné stredisko, umiestnené v budove Gymnázia A. Sládkoviča v Banskej Bystrici na Tajovského ulici č. 8, postavenej v secesnom slohu, výstavba ktorej bola dokončená tesne pred vypuknutím 1. svetovej vojny v r. 1914 (dnes budova Ekonomickej fakulty UMB), existovalo až do roku 1954. Prednášali na ňom prevažne stredoškolskí profesori, ktorí pôsobili na školách v meste, najmä z banskobystrického pedagogického gymnázia. Konzultácie, vlastne prednášky v rámci sústredení ako i skúšky, z filozofických, pedagogických, psychologických discip-

lín, zabezpečovali hlavne Ján Mikleš, Karol Kattoš, Ján Banský, z telovýchovy MUDr. Damjan Vizár, zo školskej hygieny Jozef Vido, zo slovenského jazyka Ján Rakovský, slovenskej literatúry Ivan Plintovič, ruského jazyka Oľga Horánska, občianskej náuky Július Alberty, matematiky Vojtech Pémer, z hudobnej výchovy Koloman Orgonáš, z výtvarnej výchovy Ján Holčecy, z telesnej výchovy Ján Michalec. Ostatné disciplíny, ako dejepis, zemepis, fyzika, chémia, konzultovali pedagógovia z materskej fakulty a z iných škôl či pracovísk.

Ďalší kvalitatívny krok vo vývoji vysokoškolského vzdelávania učiteľov znamenalo Vládne nariadenie č. 66/53, ktorým sa zrušili pedagogické fakulty. Zároveň boli zriadené štvorročné *vysoké školy pedagogické* (VŠP), ktoré alternovali učiteľské fakulty univerzít (pre prípravu učiteľov škôl tretieho stupňa). Na základe tohto dokumentu vzniklo tiež osem *vyšších pedagogických škôl*, ktoré mali v rámci dvojročného cyklu denného štúdia pripravovať kvalifikovaných učiteľov pre druhý stupeň všeobecnovzdelávacích škôl, t. j. pre 6. - 8. ročník vtedajšej jednotnej osemročnej, resp. jedenásťročnej strednej školy (OSS, JSS). Medzi nimi bola i Vyššia pedagogická škola v Banskej Bystrici, ako prvá štátna vysokoškolská inštitúcia v sedemsto ročnej histórii mesta. Za jej umiestnenie v centre kraja sa prihovárala nielen vhodná poloha, jestvujúce priestorovo-technické podmienky, sčasti tiež kultúrno-historické i vzdelávacie tradície Banskej Bystrice. K tomu prispel tiež veľký počet nekvalifikovaných učiteľov práve na uvedenom type škôl a súčasne personálne možnosti v kompetencii regionálnych orgánov rezortu školstva.

2. 2 Vyššia pedagogická škola (VPŠ) v Banskej Bystrici

začala svoje účinkovanie akademickým rokom (ďalej AR) 1954/1955. K slávnostnému otvoreniu školy došlo 4. decembra 1954 za účasti poverenika školstva, Ernesta Sýkoru. Pedagogickú činnosť začalo vykonávať jedenásť interných učiteľov: Jozef Fraňo, vo funkcii dekana VPŠ, Marta Fraňová, Jaroslav Mazúrek, Ján Matejka, Ivan Plintovič, Oľga Horánska, Andrej Grega, Gabriel Černý, Ján Bartoš, Ján Lešták, František Nedeljak. Na tejto činnosti sa v tom čase podieľalo ďalších 16 externých pedagogických pracovníkov. Do počiatočného, prvého ročníka dvojročného denného štúdia na škole, v piatich dvoj kombináciách, bolo zapísaných 62 študentov. Škola prevzala tiež študentov diaľkového štúdia z konzultačného strediska zrušenej bratislavskej Pedagogickej fakulty, tak na jej pôde súčasne študovalo popri zamestnaní ďalších 291 učiteľov.

Vyššia pedagogická škola pripravovala svojich absolventov, s titulom *promovaný pedagóg*, za učiteľov pre 6. - 8. postupný ročník uvedeného typu škôl, počnúc AR 1955/1956 v kombináciách slovenský jazyk - ruský jazyk, dejepis - zemepis, biológia - chémia a matematika - fyzika. Tejto organizácii zodpovedala aj štruktúra katedier. Boli to tri katedry *všeobecného základu*, Katedra pedagogiky s vedúcim Jánom Miklešom, Katedra telesnej výchovy pod vedením Jozefa Klempu s pracovníkmi Viera Vidová a Jaroslav Starší a Katedra marxizmu-leninizmu, vedúcim ktorej bol Ján Bartoš, potom Dagmar Hampl. Ďalej na VPŠ pôsobili štyri špecializačné katedry: Katedra jazyka slovenského - jazyka ruského, ktorú viedol Ivan

Plintovič, Katedra dejepisu – zemepisu, ktorú spočiatku viedol J. Fraňo, neskôr Július Alberty, po ňom Mirko Trnovský, Katedra biológie – chémie, pod vedením F. Nedeljaka, a Katedra matematiky - fyziky, ktorú viedol G. Černý, od 1. 9. 1958 A. Grega. Popri dekanovi J. Fraňovi bol členom vedenia VPŠ prodekan F. Nedeljak, po príchode na školu r. 1955 Július Alberty, ako prodekan pre denné štúdium a Vladimír Halgaš vo funkcii tajomníka, ktorý sa až do zániku VPŠ príkladne staral o chod jej administratívy a materiálno-technický rozvoj.

Po študentských nepokojoch v Bratislave v septembri 1956 a násilnom potlačení demokratizačného odboja v Maďarsku v jeseni 1956, miestne politické orgány, v snahe predchádzať podobným udalostiam v podmienkach Banskej Bystrice, chceli škole „naordinovať“ akýsi „pohotovostný režim.“ Na dekana J. Fraňu, ktorý sa nezdal príliš pohodlným reprezentantom školy, vyvíjali tlak do tej miery, až na funkciu rezignoval.³⁶ Od 1. februára 1957 bol za dekana VPŠ v Banskej Bystrici ustanovený Július Alberty. Ako najmladší dekan na Slovensku, vtedy 31 ročný, zastával túto funkciu do zrušenia tohto typu školy. F. Nedeljak ostal vo funkcii prodekana pre diaľkové štúdium a za prodekana pre vedecko-výskumnú činnosť ustanovil bývalého dekana J. Fraňu. Za prodekana pre interné štúdium od 1. 9. 1957 vymenoval I. Plintoviča.

Od začiatku AR 1958-1959 sa na výchovno-vzdelávacej činnosti VPŠ, okrem už menovaných, podieľal rad ďalších pedagogických pracovníkov, ako J. Rakovský, J. Matejčík, M. Jurčo, J. Beňo, J. Baran, M. Baranovičová, M. Gregorová, V. Hlôška, Z. Kasáč, M. Grantner, S. Grantnerová, B. Patúš, J. Poliach, Ž. Vrt'ová, V. Motoška, J. Knocha, O. Gašparcová, B. Štubňová, M. Baranovičová, S. Ondrejka, Bellay, J. Adamča, K. Lieskovský, J. Mach, J. Vido, P. Lešťan, T. Lešťanová, A. Tichá, M. Bábelová, J. Baross, J. Lehocký, K. Kattoš, J. Boroš, A. Šlesár. Úsek správy a administratívy i ďalších zariadení, prezentovali O. Mišík ako *plánovač*, P. Vonkomer, G. Mikulová, A. Hamplová, E. Klemková, A. Bartošová, F. Král, E. Krušpánová, M. Gašparová, A. Črepová, Ž. Styková.

Vedenie VPŠ si dalo za úlohu školu dobudovať, stabilizovať, prípadne zvýšiť jej štatút na vysokú školu pedagogickú. Z tohto zámeru vyplývali hlavne dve konkrétne úlohy: vytvoriť materiálno-technické podmienky pre vysokoškolský pedagogický proces a zabezpečiť zvyšovanie kvalifikácie pedagogických pracovníkov. Organizácia a obsah štúdia bol daný jednotne pre celú republiku.

Prvú z uvedených úloh sa vedeniu školy, hoci v neľahkých a zložitých podmienkach, podarilo zabezpečiť podľa stanoveného zámeru pomerne včas a s očakávaným úspechom. Sídлом VPŠ sa stala pôvodná budova banskobystrického gymnázia pri mestskom parku na Tajovského ul. č. 8, dnes Ekonomická fakulta UMB. Objekt, v ktorom bezprostredne predtým sídlila stredná škola, pedagogické gymnázium, spolu s pričlenenou cvičnou školou a žiackym domovom, bol pôvodne účelovo riešený pre potreby gymnázia so stredoškolským internátom (spoločné ubytovacie a sociálne zariadenia) a s bytmi pre riadiaci i obslužný personál. Preto-

---

³⁶ Bližšie o tom pozri napr.: ALBERTY, Július: *Historik v prúde času. Spomienky Júliusa Albertyho*. Banská Bystrica 2009. ISBN978-80-8083-853-9. 231 s. S. 136.

že vysoká škola potrebovala špeciálne učebne, seminárne miestnosti, laboratória, pracovne pre katedry, dekanát a pod., budova si vyžadovala radikálnu vnútornú rekonštrukciu.

S prestavbou interiéru sa začalo v roku 1956. V separovanom priestore na prízemí vľavo (po vstupe do budovy) vybudovali priestory pre výučbu chémie s jednou učebňou, prípravovňou a dvoma laborátormi, ako súčasť spoločnej katedry biológie-chémie. Nad ňou, na prvom poschodí, bol upravený priestor pre výučbu biológie s učebňou, v ktorom boli umiestnené zbierky z botaniky, zoológie a antropológie, z ktorých mnohé pochádzali ešte z dedičstva gymnázia. Na 2. poschodí nad biológiou bola umiestnená katedra dejepisu a zemepisu s učebňami a bohatou zbierkou z mineralógie a geológie, ktorú programovo dopĺňal, obohacoval novými exponátmi, dekan J. Fraňo so svojím asistentom J. Mazúrekom. Počnúc rokom 1957, boli väčšinou svojpomocne, za pomoci závodu Strojárne Piesok, dobudované priestory katedry matematiky - fyziky, vrátane laboratórií na 1. poschodí, umiestnených v pravom krídle objektu a tiež dielni v suteréne. Tejto prestavbe predchádzalo náročné vystaňovanie priestorov študentského domova a kuchyne. Škola tým získala i priestory pre administratívno-technický aparát dekanátu a primerané umiestenie katedry jazyka slovenského - jazyka ruského a ďalších katedier, počet ktorých sa ustálil na sedem. K novovzniknutým patrili katedra pedagogiky-psychológie, marxizmu-leninizmu a tiež telesnej výchovy, ktorá mala k dispozícii telocvičňu a ihriská. Na dvore spevnili volejbalové ihriská, vybudovalo sa basketbalové ihrisko a tartanová bežecká dráha. Učitelia telesnej výchovy, za aktívnej podpory a pomoci kolegov z ostatných katedier, začali organizovať so študentmi pravidelné telovýchovné výcvikové kurzy.³⁷

Došlo k inštalácii ústredného kúrenia, telefónnej ústredne a telefonizácii budovy, a to v podmienkach plného školského režimu. Pre bežný chod školy bolo tiež prínosom, že VPŠ mala vlastné osobné motorové vozidlo a prostriedky na jeho prevádzku a vydržiavanie vodiča. Internát i kuchyňu s jedálňou a internátnu administratívu sa podarilo vystaňovať do budovy YMCA na Národnej ulici (dnes sídlo Rektorátu UMB). Toto prostredie bolo síce pre študenta nevýhodné pre tesnú blíz-

---

³⁷ Prvý z nich, vodácky výcvikový kurz bol zorganizovaný v letnom období roku 1955. Výcvik sa konal na hronskej hati neďaleko bansko-bystrickej cementárne. V jej tesnej blízkosti v hangári boli dlhodobejšie uskladnené plavidlá, ktoré im sčasti postúpil vtedajší letecký zväz. Táborenie vo voľnej prírode bolo na Plavne, kde sa na organizácii podieľali J. Mazúrek, Mikuláš Krušpán a Ján Bartoš. Ďalší, plavecký kurz v prírodnom prostredí, formou stanovania, sa organizoval v lete roku 1956 v Sklených Tepliciach. Vedúcim tohto kurzu bol J. Klempa, ktorému pomáhali V. Vidová, J. Mazúrek a traja inštruktori plávania z Banskej Štiavnice. Okrem plaveckého výcviku absolvovalo približne 110 študentov turistické vychádzky v rámci Štiavnických vrchov (napr. Sitno, banskoštiavnické tajchy). V júli 1957 študenti VPŠ absolvovali vydarený letný výcvikový kurz vo Vyšných Ružbachoch. Na plavecký výcvik tu bol k dispozícii udržiavaný najväčší bazén na Slovensku. Prvé zimné výcvikové lyžiarske kurzy boli realizované v blízkom okolí (Suchý vrch, Tajov). Dôkazom záujmu študentov o telesnú výchovu vo voľnom čase zimného obdobia bolo lyžovanie pri amfiteátri, neďaleko školy.

kosť reštauračno-zábavného a komunikačného prostredia. Na druhej strane došlo k podstatnému zlepšeniu formy ubytovania, vrátane hygieny. Vedenie školy dalo súčasne vypracovať investičnú úlohu na výstavbu moderného študentského domova.

Aj keď vedenie Vyššej pedagogickej školy bolo značne zaneprázdnené vytváraním materiálnych a personálnych podmienok pre činnosť školy, nenechávalo bokom ani otázku budovania vysokoškolskej knižnice. Knižnica bola zriadená hneď na začiatku jestvovania školy. Prvým vedúcim sa stal Ferdinand Kráľ. Pre jej etablovanie sa bola vyčlenená priestraná miestnosť na 1. poschodí pravého krídla budovy. Postupne k nej pribudli ďalšie tri miestnosti (dnes priestory Knižnice Ekonomickej fakulty UMB). Novozriadená knižnica začala nakupovať a získavať darmi informačné dokumenty – knihy a časopisy. Ešte do konca kalendárneho roka 1954 získala do fondu 983 knižničných jednotiek v sume 18 362 Kčs. Časť svojho knižničného fondu Knižnici VPŠ ponechalo Gymnázium A. Sládkoviča.³⁸

Počas jestvovania Vyššej pedagogickej školy vzrástol knižničný fond takmer na 23 tisíc knižničných jednotiek, rozvinuli sa základné knižničné služby, prezenčné a absenčné výpožičky.³⁹ Knižnica bola vybavená knižničným nábytkom a technickými pomôckami. Popri požičovni bola zriadená študovňa. Na viacerých katedrách boli založené čiastkové knižnice. Postupne rástla aj odborná úroveň práce knihovníkov. Po F. Kráľovi prevzala vedenie knižnice Ing. Sakalová.

Tabuľka 1

Rast fondu Knižnice VPŠ BB v rokoch 1954 – 1959

Rok	Prírastok kniž. jedn.	Stav kniž. fondu	Náklady v Kčs
1954	983	983	18 362
1955	5 020	6 003	90 394
1956	4 836	10 839	50 166
1957	3 137	13 976	58 201
1958	4 500	18 476	84 414
1959	4 465	22 941	71 452

³⁸ Táto časť knižničného fondu patrí k najstarším zbierkam knižnice. Knižné publikácie získané v roku 1954 boli úhladným písmom zapísané do prírastkového zoznamu podľa predtlačných rubriík. Na konci kalendárneho roka bol zväzkový prírastkový zoznam uzavretý sumárom a overený pečiatkou. Získaná literatúra pozostávala z vedeckých monografií, vedecko-popularizačných prác, príručiek, slovníkov, učebnicovej literatúry a beletrie.

³⁹ Evidencia a adjustácia informačných dokumentov, ako aj organizácia výpožičného procesu boli v súlade s dobovými knižničnými normami. Pri katalogizácii neboli v plnom rozsahu uplatnené platné katalogizačné pravidlá. Bola to odborne náročnejšia knižničná činnosť a vyžadovala si určitú prípravu. K výraznejšej náprave v tomto smere došlo až na začiatku 60. rokov. Fond beletrie bol umiestnený v priestoroch požičovne a čitatelia mali k nemu voľný prístup.

Okrem materiáľno-technického budovania VPŠ sa v podstate darilo plniť aj úlohu personálne dobudovať katedry, stabilizovať štruktúru pedagogických pracovníkov. Problémom zostávalo zvyšovanie kvalifikácie, t. j. získavanie vedecko-pedagogických hodností.⁴⁰ Na celej VPŠ mal vedecko-pedagogickú hodnosť *zástupcu docenta* jedine jej prvý dekan J. Fraňo, pričom aj ten v priebehu akademického roku 1957/58 zo školy odišiel späť do Bratislavy. Všetci ostatní pôsobili na škole ako odborní asistenti alebo asistenti. Napriek tomu, že škola zaručovala ubytovanie, vedeniu sa nepodarilo získať ani len ašpiranta, nie to hotového docenta alebo *kandidáta vied* (s hodnosťou CSc.). Ťažiskoví pedagógovia na katedrách boli v pokročilom veku, na predchádzajúcich pracoviskách nikto od nich nežiadal vedecko-výskumnú a publikačnú činnosť, ktorej sa venovali len jednotlivci. Bariérou vedeckej prípravy bola aj požiadavka znalosti ruského jazyka pri získavaní CSc, absentovali tiež pracovné kontakty s vedeckými ústavmi Slovenskej akadémie vied a katedrami univerzít. Napriek nepriaznivým a zložitým podmienkam, i relatívne krátkej dobe štúdia, škola dosahovala úspešné výsledky. Postupne sa zviditeľňovala a získavala kredit i v oblasti vedeckého výskumu, čo sa začalo odrážať aj v publikačnej aktivite pracovníkov. Okrem vedeckých a literárnych prác viacerých učiteľov VPŠ, publikovaných v centrálnych periodikách, v roku 1958 škola vydala prvý vlastný zborník, obsahujúci 13 príspevkov autorov z radov svojich pracovníkov, originálnych vedeckých štúdií polytematického zamerania, spravidla regionálneho charakteru.⁴¹ Nedostatok študijnej literatúry učiteľia i funkcionári školy (napr. J. Fraňo, J. Alberty, M. Trnovský, P. Lešťaň) nahrádzali vydávaním učebných textov, ktoré sa stali užívanou a uznávanou pomôckou nielen na Slovensku, ale aj v celej ČSR. V záujme výmeny skúseností dekan J. Alberty inicioval spoluprácu s obdobnými vysokými školami, osobitne s Vyššou pedagogickou školou v Opave.

Smerné čísla pre prijímanie na jednotlivé kombinácie, i umiestnenky pre absolventov, určovalo Povereníctvo školstva. Vedenie školy nemalo vážnejšie problémy

---

⁴⁰ Spomínané politické zmeny po roku 1948 podstatne zasiahli aj legislatívu získavania vedeckých a vedecko-pedagogických hodností. Získavanie akademických titulov PhDr. a RNDr. bolo zrušené. Do získavania vedeckých hodností bol zavedený sovietsky systém: kandidát vied (CSc.) a doktor vied (DrSc.). Hodnosť CSc. sa získavala formou interného (trojročného) a externého (päťročného) *ašpirantského* štúdia. Po vykonaní skúšok z odboru a dvoch cudzích jazykov (pričom bol povinným jazyk ruský) sa štúdiom končilo obhájením kandidátskej dizertačnej práce. Legislatíva umožňovala výnimočne získať hodnosť CSc. aj verejnou rozpravou pred „akreditovaným“ kolektívom. Menovanie za docenta po habilitácii a za profesora po inaugurácii, zostalo v platnosti (až do konca 70. rokov, kedy habilitácie a inaugurácie zrušili). Už v 50. rokoch zaviedli prax udeľovať hodnosť docenta po získaní CSc. a profesora po získaní DrSc., pritom sa robili časté výnimky. S odporúčaním a súhlasom príslušných školských a politických orgánov sa udeľovala tiež hodnosť *zástupcu docenta* alebo *mimoriadneho profesora* a to tiež aj bez uvedených podmienok.

⁴¹ Pozri: SBORNÍK VYŠŠEJ PEDAGOGICKEJ ŠKOLY V BANSKEJ BYSTRICI. Zodpovedný redaktor: Július Alberty. Vydala VPŠ, Banská Bystrica, 1958. Strán 234 – V-00715.

s pedagogickým procesom ani s jeho súčasťami (prijímacie skúšky, rozvrhy, exkurzie, pedagogická prax). Ako uvádza vo svojich spomienkach J. Alberty: „Riadili si ho vedúci katedier a zodpovedne napĺňali príslušní pedagógovia. Všetci boli vysokoškolsky kvalifikovaní, uznávaní a skúsení stredoškolskí profesori. Na jednotlivých katedrách vládla vzájomná dôvera, úprimná spolupráca, pracovná a spoločenská pohoda... Za dva a polroka pôsobenia vo funkcii dekana som neriešil nijaký problém z oblasti pracovnej disciplíny, medziľudských vzťahov a vzťahov k poslucháčom.“⁴²

Do čias reorganizácie (31. augusta 1959) VPŠ absolvovalo spolu 548 študentov. Úmerne sa zvýšili aj počty učiteľov z 11 na 51. Najlepším meradlom dobrých výsledkov školy je kvalitná pripravenosť absolventov, overená skutočnosťou, ako sa títo osvedčili v praxi. Mnohí z absolventov VPŠ v Banskej Bystrici sa stali uznávanými učiteľmi na školách, či zodpovednými reprezentantmi na rôznych postoch v oblasti školstva, vedy, umenia, literatúry, športu. Nejednen z nich získal vysoké pedagogické, vedecké, umelecké alebo športové ocenenie, hodnosti a tituly.

Popri získavaní vedomostí a úspechoch poslucháčov počas štúdia, cenné výsledky zaznamenali mnohí študenti VPŠ aj v rámci mimoškolskej činnosti. Možno uviesť nielen bohatú činnosť záujmových vedeckých krúžkov, ale tiež významnú aktivitu a úspechy študentov v telesnej výchove, najmä na vysokoškolských hrách. Kultúrno-umeleckými vystúpeniami pri jednotlivých spoločenských podujatiach na pôde VPŠ, ale aj ochotníckou aktivitou v rámci mesta či jeho širokého okolia, bola známa študentská *estrádna skupina*, ktorú viedli napr. Štefan Abelovský, potom Pavol Beňo, Pavol Martuliak (a z radov učiteľov mladý fyzik, Stanislav Ondrejka). Skupina školu reprezentovala, neraz tiež vedno so športovcami, nielen doma, ale aj mimo Slovenska. Ako príklad možno uviesť zájazdy študentov banskobystrickej VPŠ s kultúrnym a športovým programom v r. 1957, v rámci spolupráce s partnerskými školami: Vyššou pedagogickou školou v Opave a tiež s Pedagogickou školou v Balašských Ďarmotách, Maďarsko.

V regióne sa VPŠ stala známou aj vďaka kurióznnej, tzv. „Tajovskej akcii.“ Išlo síce o plnenie politickej, ale vo svojej podstate nakoniec veľmi užitočnej koncepcie v rámci „spojenia školy so životom“. Podľa pôvodnej verzie sa škola, hlavne Katedra biológie – chémie, mala podieľať na prieskume prírodného potenciálu „tajovského mikroregiónu“, z aspektu využitia zdrojov nerudných surovín. Nakoniec sa ale zámer zúžil na rekultiváciu horských lúk a pastvín. Študenti i pedagógovia sa tak v rámci *letnej aktivity* podieľali na výstavbe senníkov, hnojovicových hospodárstiev a prístreškov pre voľne sa pasúci hovädzí dobytok a ovce pre miestne JRD v oblasti Tajova a jeho okolitých obcí.⁴³

Počnúc 1. septembrom 1959 došlo v Československu k zrušeniu vyšších pedagogických škôl a namiesto nich sa zriadili *pedagogické inštitúty*. Vznikom Peda-

---

⁴² ALBERTY, J.: Historik v prúde času... 137.

⁴³ Pozri monografiu: LIETAVA, Ján a kol.: *10 ROKOV vysokoškolského učiteľského štúdia v Banskej Bystrici 1954 – 1964*. Banská Bystrica. Stredoslovenské vydavateľstvo. 1964. 170 strán. S. 168-170.

gogického inštitútu v Banskej Bystrici tak k uvedenému dátumu definitívne ukončila svoju krátku - päťročnú - púť aj banskobystrická Vyššia pedagogická škola.

2. 3 Pedagogický inštitút (PI) v Banskej Bystrici

Pedagogické inštitúty v Československu vznikli prekvapivo, do poslednej chvíle takmer „až utajene.“ Pretože práve v tom čase uzákonnili deväťročnú povinnú školskú dochádzku, boli úradne definované ako vysokoškolské prípravky pre učiteľov 1. a 2. stupňa deviatich ročníkov základných škôl. Boli zriadené v každom kraji a organizačno-správne podliehali príslušnému krajskému národnému výboru. V rozpore s dávnymi tradíciami vysokoškolského vzdelávania v našich podmienkach mali byť prvými vysokými školami *socialistického*, v podstate *sovietskeho typu*, o čom svedčí už sama skutočnosť, že do ich čela neboli postavení rektori alebo dekáni, ale riaditelia a ich zástupcovia. O ďalších negatívnych črtách tejto formy vysokoškolského vzdelávania učiteľov sa pedagógovia, študenti i verejnosť, mali možnosť presvedčiť v ďalších rokoch vývoja.

Štúdium na pedagogických inštitútoch sa časovo a vecne rozkladalo do dvoch fáz. Prvú z nich, ktorá trvala dva roky (štyri semestre), tvorili predmety *spoločného základu*.⁴⁴ Túto fázu musel absolvovať každý študent. Z druhej fázy štúdia si mohol vybrať buď jednoročnú *nadstavbu*, ukončením ktorej nadobudol kvalifikáciu vyučovať na 1. stupni ZŠ⁴⁵ alebo ešte ďalšie dvojročné štúdium, ktoré slúžilo na získanie kvalifikácie vyučovať na 2. stupni ZŠ. Ak si vybral druhú možnosť, musel si zvoliť a absolvovať jednu trojpredmetovú kombináciu z predpísaných jedenásťich. Keďže celý posledný semester v tomto štúdiu tvorila povinná súvislá prax, na zvládnutie štúdia troch vyučovacích predmetov zostávali len tri semestre. Pri porovnaní so štúdiom na VPŠ išlo teda o značný regres. Podobnú štruktúru malo aj diaľkové štúdium.

Uvedený širokospektrálny učebný plán sa nedal zvládnuť na vysokoškolskej úrovni, nebol podložený ani personálnym, ani pedagogickým a materiálno-technickým vybavením. Takto legalizovaná inštitúcia nemala od začiatku dôveru pedagógov, ale ani rodičov, širokej verejnosti a nepýtala ani záujem maturujúcich študentov. Pritom škola dostávala od zriaďovateľa nespĺniteľné smerné čísla stu-

---

⁴⁴ Spoločný základ tvorilo 18 študijných blokov: okrem marxizmu-leninizmu a psychologicko-pedagogických disciplín to boli „základy“ všetkých vyučovacích predmetov na 1. stupni ZŠ s metodikami. Poslucháči mali tak v 1. a 2. ročníku 32 – 34 hodín týždenne. Podľa metodických pokynov malo ísť o akúsi systemizáciu všeobecného vzdelania na báze prednášok a skúšok. Tak študent, ktorý chcel potom študovať matematiku – fyziku, musel počas prvých 4 semestrov povinne absolvovať jazyky, spoločenské a iné prírodné vedy, výchovy a 4 semestre hry na husliach, čo sa zákonite nedalo absolvovať na kvalitnej úrovni.

⁴⁵ Študenti s orientáciou na učiteľstvo 1. stupňa ZŠ mali, okrem študijných povinností, aj pedagogickú prax (týždennú v 1. ročníku ZŠ, priebežnú dva dni v týždni v 5. semestri, trojtýždennú v pionierskom tábore a súvislú celý 6. semester), týždenný kurz plávania, stanovania a turistiky, dvojtýždenný kurz lyžovania, mesiac výrobnéj praxe v závoде a mesiac v poľnohospodárstve.

dentov pre prvý ročník. Len na PI v Banskej Bystrici sa malo zapísať do 300 študentov, čo znamenalo, že každý tretí abiturient JSS mal byť učiteľom. Namiesto výberu študentov na štúdium bolo treba robiť nábor.

Aj napriek tomu, že v školskom roku 1959/1960 dobiehal 2. ročník zrušenej VPŠ a existovala perspektíva odbornej prípravy študentov, viaceré katedry, hlavne odborných predmetov, postupne zanikli (ako dejepis-zemepis, matematika-fyzika, biológia-chémia), pričom dochádzalo tiež k neuváženému uvoľňovaniu pracovníkov. Prevažná časť z nich odišla učiť späť na stredné školy a tak z pôvodných 51 učiteľov Vyššej pedagogickej školy zostalo len 17. Z katedier, ktoré zostali z čias VPŠ, sa vytvorili pedagogicky a organizačne neživotné konglomeráty. Napr. do katedry marxizmu-leninizmu riaditeľ PI Jozef Hagara, ako jej vedúci, zaradil dejepis, pedagogiku, psychológiu a urobil z nej elokované pracovisko Krajského výboru KSS. Pretože sa do vzniku inštitútu na VPŠ nevyučovali výchovy a didaktikou 1. stupňa ZŠ sa nikto nezaoberal, začali sa vytvárať nové katedry, súvisiace so *spoločným základom*, ako napr. *katedra výchov*. Bola zriadená tiež *katedra základov priemyselnej výroby*, do ktorej riaditeľ začlenil matematiku a fyziku a za vedúceho ustanovil učiteľa odborného výcviku na učňovskej škole so stredoškolským vzdelaním.

Po dvoch rokoch uvedenej nešťastnej symbiózy vzdelávania učiteľov pre 1. a 2. stupeň ZŠ na PI sa ukázalo ako neživotné. Od 1. septembra 1961 napokon došlo k jeho diferenciacii od začiatku, pričom aj v nasledujúcich rokoch dochádzalo k ďalším organizačným zmenám. Začala sa presadzovať tendencia monolitných katedier. Na nastavený edukačný proces pritom škola nemala ani stavebno-technické dispozície. Najväčšou miestnosťou v budove bola aula s kapacitou do 100 osôb, ale bez „školského“ vybavenia. Malo sa v nej prednášať celému ročníku, pričom účasť na prednáškach bola povinná. Do budovy sa vrátil i posledný ročník dobiehajúcej strednej pedagogickej školy.

Funkciou riaditeľa Pedagogického inštitútu bol poverený riaditeľ JSS v Prievidzi Jozef Hagara. J. Alberty sa stal zástupcom riaditeľa pre diaľkové štúdium, zástupcom pre interné štúdium Z. Kasáč. PI nemal od svojho zriaďovateľa, Odboru školstva Krajského národného výboru (OŠ KNV), požadovaný štatút, ani organizačný poriadok, pedagogická rada nemala pevnú štruktúru, prípadne cieľavedomý plán činnosti. J. Hagara počas svojej trojročnej riadiacej činnosti nevystúpil s dlhodobjšou koncepciou či s víziou ďalšieho rozvoja školy. Do riadenia zavádzal prevažne byrokratický systém.⁴⁶ Jeho počínanie vyvolalo opozíciu nielen u väčšiny osadenstva, ale aj vo výboroch základných organizácií KSS a ROH na škole.⁴⁷ Nakoniec v lete 1962 odišiel na Vysokú školu technickú do Bratislavy.

---

⁴⁶ Charakteristiku činnosti J. Hagaru na PI bližšie pozri: ALBERTY, J.: *Historik v príde času...* 145 - 151.

⁴⁷ Ako v každej škole, existovala aj na PI (ako predtým tiež na VPŠ a pokračovalo to tiež potom na Pedagogickej fakulte) základná organizácia Komunistickej strany Slovenska (ZO KSS) a masové organizácie riadené podľa stanov príslušnými nadriadenými mestskými, okresnými alebo krajskými orgánmi. Vzhľadom na kádrovú politiku počas pedagogického

K dobru mu pritom možno pripísať hlavne skutočnosť, že v byre Krajského výboru KSS dal, ako jeho člen, presadiť schválenie projektu výstavby novej účelovej budovy a príslušných objektov Pedagogického inštitútu.

Od 1. septembra 1962 bol do funkcie riaditeľa PI ustanovený Tomáš Slouka. V dôsledku presadzovania tézy, vykonštruovanej ešte počas predošlého vedenia, že na Pedagogickom inštitúte v Banskej Bystrici panuje vlečúca sa „politická kríza“, sa na akademický rok (ďalej AR) 1963/1964 neprijímali študenti na štúdium spoločensko-vedných kombinácií, a tie mali byť presunuté na Pedagogický inštitút v Martine. Snaha zrušiť výučbu predmetov uvedeného zamerania vyprovokovala odmietavý postoj veľkej časti pedagogickej obce, vrátane, politickej a odborovej organizácie. V tom čase už riaditeľ PI nemal takú politickú pozíciu ako predtým, pretože inštitúty prešli pod správu a riadenie Povereníctva školstva. T. Slouka bol často chorý, práceneschopný. Pretrvávajúcu zložitú situáciu a neudržateľný stav, vyriešilo Povereníctvo školstva tým, že od 15. januára 1964 poverilo funkciou riaditeľa Pedagogického inštitútu v Banskej Bystrici, J. Albertyho.

V rokoch 1962 - 1963 dochádzalo vo výučbe na PI k ďalším reformám, ktoré v podstate nadväzovali na zrušený *spoločný základ*. Denné štúdium pre obidva stupne základných deväťročných škôl (ZDŠ) bolo zjednotené na tri roky, po ktorom nasledovala jednoročná nástupná prax, ako povinná súčasť štúdia. Kvalifikácia pre výučbu na 1. stupni bola rozšírená o jeden odborný predmet, ktorý sa vyučoval na 2. stupni, t. j. v 6. až 9. ročníku ZDŠ. Boli zrušené aj troj kombinácie a zaviedli sa dvoj kombinácie. Ich počet sa rozširoval zavedením štúdia ďalších odborných predmetov, ako telesná výchova, základy priemyselnej výroby, základy poľnohospodárskej výroby a p. Vznikol väčší priestor pre výučbu pedagogického základu,

---

inštitútu bola ZO KSS na škole veľmi početná. Každoročne sa volil výbor, ktorého predsedu schvaľoval OV KSS, pričom vo výbore malo spravídla zastúpenie aj vedenie pedagogického inštitútu. Aktivita ZO KSS smerom k členstvu bola pre školu zanedbateľná, až kontraproduktívna. Výbor ZO KSS sa vyjadroval k voľbe akademických funkcionárov, k menovaniu za docentov a profesorov, k voľbe predsedov masových organizácií. Do pedagogického procesu v tom čase nezasahoval a neangažoval sa ani do základných potrieb inštitútu, napr. do investičnej výstavby či do získavania kvalifikovaných kádrov.

- Členstvo v Revolučnom odborovom hnutí (ROH) bolo masové. Výbor tejto organizácie sa vyjadroval k prepúšťaniu zamestnancov a k organizačným zmenám. Odbory mali kompetencie v tzv. Fonde sociálnych a kultúrnych potrieb. Vyvíjali aktivitu v oblasti zdravotnej starostlivosti, organizovali letné tábory pre deti zamestnancov, poznávacie zájazdy a rekreačné pobyty.

- Masovou organizáciou, ktorá mala dokonca svojho plateného tajomníka, bol tiež Československý zväz mládeže (ČSM). Aktivizoval sa viac-menej len príležitostne. Organizoval napr. paródiu na imatrikuláciu, nástupy na verejné manifestácie, prázdninovú aktivitu.

- Aktívnou smerom k svojmu členstvu i navonok bola TJ Slávia. Pre zamestnancov organizovala športové podujatia vo volejbale, futbale, hokeji. S výkonnými orgánmi týchto organizácií bolo potrebné spolupracovať. Podľa Štatútu, § 14, ods. 3, boli zástupcovia organizácií pracovníkov a študentov fakulty (išlo o ZO KSS a ČSM) členmi vedeckej rady. (Blížšie o týchto otázkach pozri napr.: ALBERTY, J.: *Historik v prúde času...* s. 173 -174).

vrátane metodík. Došlo k podstatnejšej reforme v štruktúre katedier a tiež ich umiestnení.

Osobitný prínos v oblasti prípravy študentov pre pedagogickú prax predstavovala *cvičná škola* PI, Základná škola na Triede SNP 54, ktorá stála priamo oproti novému študentskému domovu. Už od 1. septembra 1961 sa stala sídlom Katedry pedagogiky a psychológie (vedúci Jaroslav Koday). Od marca 1964 sa od tejto katedry odčlenila Katedra metodík a pedagogickej praxe, ktorá tiež naďalej ostala v priestoroch cvičnej školy. Pod vedením J. Kodaya boli učiteľmi tejto samostatnej katedry Fridrich Baník, Juraj Baross, Vojtech Oloch a Anna Scholtzová. Kolektív učiteľov Katedry pedagogiky a psychológie tvorili J. Mikleš, Ľudovít Višňovský (na PI od r. 1961), Ján Kanda a Irena Glázerová a vedúci katedry Július Krňan.

Počnúc 1. septembrom 1961 došlo k rozdeleniu spoločnej Katedry slovenského a ruského jazyka na dve samostatné katedry. Jednou z nich bola Katedra slovenského jazyka a literatúry, vedúcim ktorej sa stal I. Plintovič. Ako interní pracovníci tu pôsobili Z. Kasáč, od 1. 9. 1960 Ján Matejčík, Božena Kovalová a Pavol Rohárik. V čase jej vzniku prišli na katedru Ján Findra, Elena Kriaková a Viliam Marčok. Druhou zo samostatných katedier sa stala Katedra jazyka ruského, vedúci V. Hlôška, učiteľia: Michal Firc, Zlatica Tomková a Natália Ondrášová.

K 1. septembru 1961 bola obnovená tiež Katedra matematiky-fyziky, ktorú viedol Pavel Kršňák. Presne o rok potom došlo k jej rozdeleniu. Vedúcim Katedry matematiky sa stal P. Kršňák. K ďalším učiteľom katedry patrili J. Adamča, E. Beracková, Š. Fekiač, O. Gábor. Vedúcim Katedry fyziky a základov priemyselnej výroby bol vymenovaný A. Grega. Výučbu fyziky ďalej zabezpečovali S. Ondrejka, M. Štrícová, J. Krajčo, I. Baník, F. Javor, základy priemyselnej výroby najmä J. Mach, A. Spišiak, V. Oloch, J. Tóčík, M. Kamenský, O. Slivka, J. Sádrik. Z pôvodnej katedry biológie-chémie, ktorú viedol J. Matejka, sa k 1. 9. 1962 vyprofilovala Katedra prírodopisu, vedúcim ktorej sa stal J. Salaj. Výučbu disciplín súvisiacich s biológiou, vrátane metodiky prírodopisu, zabezpečovali J. Madlen, J. Matejka, O. Plachá, S. Tomanová, E. Trokanová. Súčasťou katedry sa stal tiež predmet *biológia dieťaťa*, ktorý vyučoval Karol Langstein. Súčasne vznikla katedra chémie. Vedúcim sa stal Imrich Vaňo, vyučujúcimi boli Š. Rusnáková, Š. Jágerská, Ž. Lániková, M. Ungerová a V. Roháriková.

Pestrými zmenami prechádzala tiež katedra marxizmu-leninizmu. Po odchode J. Hagaru sa vedúcou katedry stala Běla Kozicová, ktorá viedla kurz vedeckého komunizmu. Dejiny medzinárodného robotníckeho hnutia a KSČ vyučoval Ivan Mocnár, neskôr tiež Pavel Kachnič. Marxistickú filozofiu Želmíra Vrťová, Ján Poliach, Martin Bahýľ a od marca 1964 Ján Lukáš Veverka. Politickú ekonómiu prednášal docent Ján Lietava, semináre viedli Anna Kovalíková a Ján Čajko.

Vyčlenením sa z *katedry výchov* dňa 1. 9. 1960 vznikla Katedra hudobnej výchovy, vedúcim ktorej bol Dezider Strmeň a o rok neskôr sa ním stal Alexander Melicher. Internými učiteľmi katedry boli A. Balažovjevchová, Eduard Gábor, Eva Michalová, Zlatica Rybáriková a F. Šupín. **Spevácky zbor pod názvom Pedagóg založil ešte v akademickom roku 1959/1960 pracovník katedry Dezider Strmeň.** S príchodom nových učiteľov na katedru, najmä neskôr, po vzniku Pedago-

gickej fakulty, nadviazala na túto činnosť Sylvia Janíčková, ktorá od roku 1964 pracovala s dievčenským speváckym zborom. Zbor sa stal súčasťou väčšieho hudobno-umeleckého telesa na škole. Nemalé ocenenia získal v Súťaži tvorivosti vysokoškolskej mládeže (Nitra, Prešov). **V AR 1960/1961 vznikla skupina ľudového tanca**, ktorá pracovala pod vedením pracovníčky K SJL **Boženy Kovalovej**, bývalej členky súborov Lúčnica a Technik. V tomto období bol založený aj **orchester ľudovej hudby**, ktorý viedol **Eduard Gábor**. Spojením sa týchto troch zložiek vznikol hudobno - spevácko - tanečný súbor, ktorý začal vystupovať pod názvom **Budúcnosť**. Prvým väčším úspechom tanečnej zložky súboru bolo obsadenie víťazného miesta v celoštátnej súťaži *Umelecká tvorivosť mládeže vysokoškolských súborov* v Prahe v roku 1961. Zložka ľudovej hudby súboru, ktorý úspešne pokračoval aj v podmienkach Pedagogickej fakulty, získala potom 1. miesto tiež na celoslovenskej *Súťaži tvorivosti vysokoškolákov* v Nitre v roku 1966. Svojimi umeleckými vystúpeniami všetky tri zbory aktívne účinkovali nielen na pôde školy a mesta, ale sa prirodzene zúčastňovali aj tradičných folklórnych festivalov a slávností v rámci Slovenska. Na činnosti súboru sa z radov pedagógov katedry HV podieľali tiež A. Melicher, Ján Bartánus, ale aj učiteľia, hudobníci z ďalších katedrií, najmä Vojtech Oloch a Jozef Laco.

Ďalším subjektom, ktorý sa odčlenil z *katedry výchov*, bola Katedra výtvarnej výchovy. Vedúcim sa stal Jaroslav Kubička, od 1. 12. 1962 Dušan Zapletal. Vedno s nimi v čase PI pôsobili Ján Janoška, Štefan Prukner a Ján Nagy.

Katedra telesnej výchovy počas prvých rokov jestvovania PI zabezpečovala výučbu predmetu pre všetkých študentov, pritom len v rámci rozvoja telesnej kultúry či *spoločného základu*. K významnému kvalitatívnemu posunu v povinnej i dobrovoľnej telesnej výchove, ako aj v histórii katedry a jej postavenia v rámci školy i zo širšieho aspektu, došlo v akademickom roku 1962/1963. S jeho začiatkom je spojené **zavedenie štúdia odboru telesnej výchovy** a 1. decembra 1962 vznik **Telovýchovnej jednoty (TJ) Slávia PF**. V priebehu krátkeho času sa postavila nová cvičebňa, dobudovali sa ihriská. Doplnil sa personálny stav učiteľov telesnej výchovy. TJ Slávia, ktorá počtom členov patrila medzi stredne veľké telovýchovné jednoty, sa už v priebehu dvoch rokov zaradila medzi najvýkonnejšie a najlepšie TJ v kraji. Vedúcim katedry bol od roku 1960 J. Starší, so špecializáciou teória telesnej výchovy, hokej a futbal. Ku *kmeňovým* pracovníkom Katedry telesnej výchovy v rokoch jestvovania Pedagogického inštitútu patrili: Adam Bella, Bohumil Bucko, Ján Darida, Ľubomír Dropčo, Ján Gabara, Dušan Hlasica, Ján Lehocký, Marián Janík, Viera Rohlíková, Róbert Rozim, Ľudmila Slimáková, Ján Škripko, Ondrej Výboh, Vlasta Žabková a MUDr. Pavel Hykel, telovýchovný lekár. Do roku 1960 ešte na katedre pôsobili jej zakladatelia, Viera Vidová a Jozef Klempa.

Výučba predmetov dejepis i zemepis na Pedagogickom inštitúte prebiehala v zložitých podmienkach. Po zrušení spoločnej katedry týchto predmetov došlo k výraznému zníženému počtu prijímaných študentov, najmä na internom štúdiu a následne k presunu tejto formy štúdia na Pedagogický inštitút v Martine, menil sa obsah študijných osnov. Napriek tomu štúdium týchto odborov nezaniklo. Z radov

interných pedagogických pracovníkov sa na výučbe dejepisu v tomto období podieľali hlavne J. Alberty, V. Motoška, O. Golema, J. Kamenský a V. Chromeková. Výučbu zemepisu počas celého obdobia jestvovania PI interne zabezpečovala B. Štubňová, do r. 1960 M. Trnovský, od r. 1961 Ján Lacko a Ján Heteš, potom V. Jedlička (a z radov externistov najmä J. Mazúrek).

Študentom sa umožnilo štúdium cudzích jazykov (jazyk nemecký, ktorý vyučovala Elena Bazovská a francúzsky, M. Gregová), keď pri katedre ruského jazyka vznikla **subkatedra cudzích jazykov**, vedúcim ktorej bol Michal Olejár. Pre chlapcov, bola zavedená dvojročná vojenská príprava, ktorú zabezpečovala **vojenská katedra** z VŠLD Zvolen, pod vedením pplk. A. Trnku.

V súvislosti s reformou sa udiali aj zmeny v diaľkovom štúdiu. Zúčastnenci o túto formu štúdia, ktorí nemali maturitu z pedagogickej strednej školy a nepôsobili v učiteľských službách, museli najprv absolvovať *základný ročník* (základy psychologicko - pedagogického vzdelania), potom tri ročníky didaktík predmetov 1. stupňa a jeden odborný predmet, alebo tri ročníky zvolenej dvoj kombinácie a v ďalšom roku absolvovať ročnú riadenú prax. Pre ostatných zúčastnencov s učiteľskou kvalifikáciou a pôsobiacich v školských službách sa podľa záujmu otváralo dvojročné, dvoj kombináčnej štúdium. Pre učiteľov odborných predmetov a majstrov odborného výcviku na učilištiach a učňovských školách sa otvorilo ročné doplnkové pedagogické štúdium, ktorým si dopĺňali kvalifikáciu.

Postupne sa začal skvalitňovať aj odbornopedagogický rast pracovníkov školy. Viacerí z nich boli zapojení do štúdia v rámci externej aspirantúry. Prvým docentom na PI bol vymenovaný Jozef Hagara. Dňa 1. decembra 1960 povereník školstva vymenoval troch pracovníkov PI za zástupcov docenta, J. Albertyho, Ivana Plintoviča a Ján Lietavu (ktorý predtým pôsobil na Vysokej škole ekonomickej v Bratislave, a na PI prišiel s vedeckou hodnosťou CSc.). V septembri 1962 bol menovaný za docenta Ján Mikleš a 1. decembra 1963 J. Alberty. Začiatkom roka 1963 získal, ako prvý z radov vlastných pracovníkov, hodnosť CSc. Ing. Imrich Vaňo, do konca roku sa stal docentom. V tom istom roku 1963 boli zástupcami docenta menovaní Vladimír Hlôška a Zdenko Kasáč, v júni 1964 V. Motoška. Prvý habilitovaný docent, Ján Madlen, prišiel na školu pár dní po habilitácii, k 1. júlu 1964. V priebehu vývoja sa na PI začína skvalitňovať aj úsek vedecko-výskumnej a publikačnej činnosti. Organizujú sa vedecké konferencie, vznikajú odborné vedecké kolektívy,⁴⁸ aktivizuje sa publikačná činnosť. Svedčí o tom napr. aj pokračovanie v tradícii vydávania vedeckého zborníka školy ešte z obdobia VPS, keď nový zborník opäť vyšiel v roku 1962, po štvorročnom odstupe a ďalší v marci

---

⁴⁸ Na podnet pracovníkov PI vzniká napr. už v r. 1961 Stredoslovenská pobočka Slovenskej Historickéj spoločnosti SAV, predsedom ktorej sa stal J. Alberty. Zborníkom: *Za ďalší rozvoj regionálnej histórie v Stredoslovenskom kraji*, ktorý zostavili J. Alberty, V. Motoška, vyd. Stredoslovenské vydavateľstvo, 1963. Strán 143., začalo Stredoslovenské vydavateľstvo etapu vydávania pravidelných periodických regionálnych zborníkov : *HISTORICKÝ ZBORNÍK KRAJA – I. až V. 1963 – 1970*.

1964.⁴⁹ Postupne vedenie školy upúšťa od vydávania celoškolských polytematických zborníkov a začínajú sa vydávať špecializované zborníky v rámci jednotlivých katedier. V súlade s rozmachom vedecko-výskumnej či bádateľskej činnosti pribúdajú študijné pobyty a stáže v zahraničí, pravda spravidla len v štátoch *socialistickej sústavy* a to aj v rámci *družby* medzi školami.

Po roku 1960 sa stalo aktuálnym politické rozhodnutie tiež o družbe medzi českými a slovenskými krajinami a tým i vysokými školami týchto krajov. Pre Stredoslovenský kraj sa stal družobným Východočeský kraj a tak PI v Banskej Bystrici určili za družobnú školu PI v Hradci Králove. Postojom a správaním sa riaditeľa banskobystrického PI počas *družobnej návštevy* delegácie z PI Hradec Králove, ako aj jeho odmietnutie návštevu oplatiť, sa pokus o družobné styky medzi inštitútmi skončil už v zárodku.⁵⁰

Významným prínosom pre školu, najmä z aspektu študentov, sa stalo dobudovanie Študentského domova, Trieda SNP 53 (dnes sídlo ŠD Ekonomickej fakulty UMB), ktorý bol uvedený do prevádzky v roku 1962. Súčasťou budovy sa stala študentská jedáleň, bufet, zdravotnícke ambulancie a p. Niektoré miestnosti v ŠD sa dali využiť pre vyučovanie. Dokonca tu našla dočasné ubytovanie aj časť novoprijatých učiteľov, vrátane mladých učiteľských rodín.

K zariadeniam, ktoré boli oporou vlastnej výchovno-vzdelávacej funkcie školy, sústavne patrila Knižnica PI. Vedno s narastajúcim počtom študentov i učiteľov, rozširujúcou sa škálou študijných predmetov, prudko rástol tiež knižničný fond. Popri forme priamej kúpy sa knihy získavali aj darmi a výmenou. V roku 1961 do Knižnice PI pribudlo viac ako 15 000 zväzkov z knižničného fondu Krajského ústavu pre ďalšie vzdelávanie učiteľov v Banskej Bystrici.⁵¹ Po jeho pričlenení k PI boli sem preradené i pracovníčky knižnice ústavu, medzi nimi aj knihovníčka s odborným stredoškolským vzdelaním.⁵² Začína sa skvalitňovať katalogizácia a práca s čitateľom, kladú sa základy knižničnej štatistiky. Pribúda pritom výstavnícka činnosť, najmä novej literatúry. Stav knižničného fondu k 31 decembru 1963 presiahol stav 55 000 knižničných jednotiek. V uvedenom roku napr. knižnica odoberala 476 výtlačkov časopisov a uskutočnila 17 050 výpožičiek. Ziskáním novej miestnosti sa rozšíril a skvalitnil priestor pre ďalšiu činnosť.

Podobne ako banskobystrická Vyššia pedagogická škola, aj Pedagogický inštitút v Banskej Bystrici mal svoju životnosť päť školských rokov. Počas tejto doby

---

⁴⁹ Pozri: **SBORNÍK PEDAGOGICKÉHO INŠTITÚTU V BANSKEJ BYSTRICI. II.** Slovenské pedagogické nakladateľstvo Bratislava, 1964. Strán 216. K-15 41029.

⁵⁰ Pozri napr. ALBERTY, J.: *Historik v prúde času...* 149.

⁵¹ *Krajský ústav pre ďalšie vzdelávanie učiteľov v Banskej Bystrici* existoval v meste od roku 1953 ako regionálne centrum pre ďalšie odborno-metodické vzdelávanie učiteľov v podmienkach Banskobystrického kraja. Po novej územno-administratívnej reorganizácii v roku 1960 sa jeho pôsobnosť rozšírila na Stredoslovenský kraj a onedlho sa stal, na kratšiu dobu (do 31. 12. 1962), súčasťou Pedagogického inštitútu.

⁵² Išlo o Oľgu Knietlovú, ktorá sa stala vedúcou Knižnice PI a v r. 1963-1968 si získavala vysokoškolskú odbornosť diaľkovým štúdiom na Katedre knihovníctva a vedeckých informácií na FF UK v Bratislave.

sa tejto vzdelávacej inštitúcii podarilo pripraviť pre učiteľskú dráhu na základných školách 728 absolventov, z toho 277 v rámci štúdia popri zamestnaní. Podiel na tom má široký okruh uvedených interných učiteľov, počet ktorých v ostatnom AR jestvovania PI 1963/1964 predstavoval viac ako stovku. K tomu možno prirátať rad ďalších externých odbornopedagogických pracovníkov. Na základe zákonných opatrení, prijatých predsedníctvom Národného zhromaždenia (NZ) v auguste 1964, došlo k zrušeniu pedagogických inštitútov a namiesto nich boli zriadené nové vysokoškolské subjekty pre vzdelávanie a prípravu učiteľov 1. a 2. stupňa, pedagogické fakulty.

Zánik pedagogických inštitútov a návrat k pedagogickým fakultám si vynútila doba sama. Potreba týchto zmien vyplývala najmä z uplynulých päťročných skúseností, že sa táto forma a uvedený typ vysokoškolského vzdelávania učiteľov v praxi neosvedčil. Podmienky pre návrat k osvedčenému systému v priebehu ďalšieho vývoja šesťdesiatych rokov vytváral aj politický *odmák* smerom k nástupu demokratickejších metód v Československu, ktorý umožňoval určitý odklon od prvkov dogmatizmu a *sovietizácie*. Práve pedagogické inštitúty znamenali z viacerých aspektov najviditeľnejší regres vo sfére vývoja nášho vysokého školstva, čo bolo spôsobené najmä bezhlavým kopírovaním sovietskeho vzdelávacieho systému. Okrem už uvedených príkladov negatívnejších prvkov či metód v obsahu vzdelávania, ktoré vyplývali z jeho *sovietizácie*, záver tejto časti sa žiada doplniť tiež poznámkou, že *sovietsky systém* sa prejavoval aj v organizácii a riadení pedagogického procesu (vedúci ročníka, študijnej skupiny, extenzívny obsah prípravy, kolektívny prístup ku skúškam a p.). Nešlo len o pomenovanie školy názvom *inštitút* či vedúcich funkcionárov (namiesto funkcie *dekan, prodekan*, boli predstaviteľmi inštitútu *riaditeľ, zástupcovia riaditeľa*). Aj celá personálna a kadrová politika tohto typu vysokej školy, boli podriadené miestnym, regionálnym štátnopolitickým orgánom. Zánikom pedagogických inštitútov a zriadením pedagogických fakúlt, boli odstránené viaceré podstatné nedostatky a neduhy nedávnej minulosti, ktoré *nie príliš slávne* poznamenali historický vývoj a tradície nášho vysokého školstva.